

Högsjö Kulturmiljöförening

Årsskrift 2016

Förord

Temat för årets utgåva av Högsjö Kulturmiljöförenings årsskrift är *Profiler*. Det har funnits många profiler i Högsjö under årens lopp, det kan vi konstatera. Att välja ut ett fåtal av dessa var inte lätt. Vi tror att de vi valt är, för många Högsjöbor än idag, ett levande minne. Om många av dem finns åtskilligt mer att berätta men det sparar vi till annat tillfälle.

Mycket av uppgifterna har vi, helt eller delvis, hittat i gamla klipp från Katrineholms-Kuriren. Andra och kompletterande uppgifter har vi hämtat från vårt eget arkiv, vilket vi inte har noterat på varje enskild artikel. Håll till godo med årets upplaga av årsskriften!

Postbudet

Sven Pettersson

Daglig cykelmotion som "lösväskbefordrare" med post mellan Högsjö och en del hushåll i gränstrakterna Västra Vingåker – Regna höll f.d. hemmansägaren Sven Pettersson i Haddelund i fin form.

Sven Pettersson var född i Lillkyrka, Närke och uppväxt i Glanshammar. Vid 10-årsåldern började han göra dagsverken som sädupptagare, två pojkar efter en slätterkarl. Efter jordbruksarbetet fick han anställning som trädgårdsdräng innan han tog värvning vid A9. Där stannade han till 1912. Då var han förste konstapel, vilket motsvarar furir idag. Huvudsakligast var han signalinstruktör.

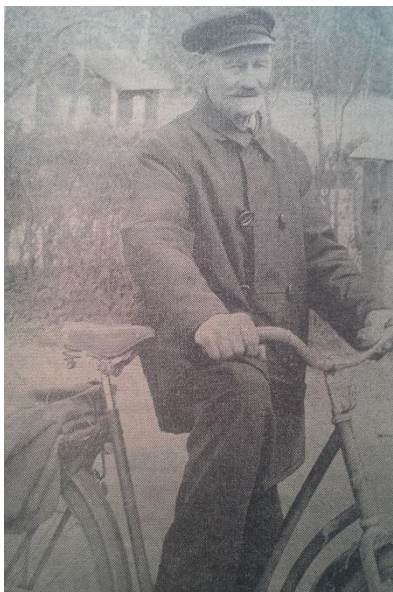
Pettersson prövade många olika yrken. Han var bl. a. åkardräng, tegelbruksarbetare och kanalgrävare på Gotland. 1920 kom han tillbaka till Glanshammar och efter några år köpte han Haddelund.

Sven Pettersson var mycket intresserad av föreningslivet. Han bildade Högsjö LRF-avdelning. Han arbetade mycket för slakteriföreningen. Under krigsåren var han blockledare.

Jakt och fiske tillhörde fritidsnöjena. Han anlätades gärna då nya brunnar skulle grävas. Då tog Sven med sig sin slagruta och angav lämplig plats för brunnen. Han kunde också, med slagrutans hjälp, spåra metallföremål.

Källa: Katrineholms-Kuriren 1962

Bild: Katrineholms-Kuriren

Otto Olsson

Så här tecknar Otto Olsson 1981 en kort levnadshistoria om sitt innehållsrika liv:

Född den 16 november den 19 november 1916 vid Gräv, en byggnad som är omkring 300 år gammal. Statare och diverse hantverkare bodde där vilket sax och stövlar ovanför porten vittnar om. Primitivt, inte fönster som gick att öppna mer än en ruta, 150 meter till källan som långa tider var tom, då fick vi bära vatten från sjön cirka 700 meter. Ohyra av olika slag fanns också där jag växte upp.

Efter 6 år i skolan började jag arbeta vid Högsjö gård 1929, 12½ år gammal, arbetstid från 7 på morgonen till 7 på kvällen. 1½ timmes middagsrast, bodde hos min mamma och mina morföräldrar, fyra vuxna personer i ett rum och kök, de dog 1936-1941. Jag började arbeta hos Schullström & Sjöström oktober 1931 alltså 50 år sedan, jag var då 15 år, lön 10,56 i veckan, 48 timmars vecka. Minnen från min uppväxttid vid Gräv skulle kunna bli en hel bok, där fick man uppleva en hel del som unga människor idag inte tror är sant och då är jag bara 65 år. Ojämna golv med handsmidda spik i plankorna så det blev bara hål om man skulle få råd att få dit en korkmatta. Statarna flyttade ock kom i hopp om att få det bättre. 1930 fanns ingen semester och ingen lagstiftad sjukförsäkring. När jag gifte mig 1945 hade jag 2 kronor om dagen i sjukpenning, 1981 hade jag 180 kronor om dagen, 5 veckors semester, bra bostad. Trodde aldrig på en så genomgripande omvandling av samhället var möjligt.

1926 till 1935 var en händelserik tid för mig, jag har vissa minnen som är rätt tragiska, bland annat var jag till vårdhemmet Båsenberga där man kunde få se det mest beklagliga i den tidens socialvård. Dom flesta människor fick ligga hemma till sin död som mina föräldrar och morföräldrar fick göra.

1931 började jag hos Schullström & Sjöström och där har det också blivit en genomgripande förändring, allt till det bättre. Jag har hela tiden varit på väveri, varit med om de mesta arbeten där, förarbete till vävning, sängfiltsvävning ock i stort sett all sorts vävning. Alla vävstolar är nya sedan jag började. Jag har nu slutat vid företaget som jag tycker är ett bra företag, som haft jämn sysselsättning på grund av kloka investeringar av material och maskiner. Vi bodde vid Gräv som gifta i 3 år, i Jan 1948 flyttade vi till Schullström & Sjöströms fastighet Hellbergsbyggnaden, 1 rum och kök och inga bekvämligheter. Sedan 14 år tillbaka bor vi i två rum och kök fullt modernt. Vi trodde aldrig för 50 år sedan att vi skulle uppleva den standard vi har idag, hur länge det går, den som lever får se. Den gamla goda tiden vill vi nog helst glömma även om det finns ljuspunkter där. Det finns så mycket att berätta att det skulle bli en hel bok med minnen.

Jag blev intervjuad i Scandiafelts (f.d. Schullström & Sjöström, red. anm.) egen tidning som heter Inslaget. Det tyckte jag var roligt, jag sade *Jag har stått vid en vävstol i hela mitt liv, och sett människor komma och gå*

Myr-Anna

Omkring sekelskiftet 1900 levde i Hvita-byn en intressant kvinna vid namn Anna Helena Molinder, i husförhörlängderna kallad Anna Lena, i folkmun Myr-Anna.

Hon var värmländska och född den 25 juni 1834 i Yngshyttan, Persberg, en gammal bergsmansby i Färnebo NO om Filipstad. Föräldrarna var gruvarbetaren Jan Anders Molinder och hans hustru Sara Svensdotter.

Fadern avled redan år 1837, då Anna var 3 år. Modern gifte snart om sig med gruvdrängen Jan Olsson Stolpe, född i Rämen den 16 augusti 1809.

De kommande åren blev hårda för lilla Anna Lena, då styvfadern lär ha varit hård och brutal. Detta orsakar att Anna Lena redan i 13-årsåldern lämnar hemmet i Persberg för att aldrig återvända dit. Flytten går till Bjurtjärn i nuvarande Storfors kommun, Värmland och vidare 1857 till Spjutberg NV om Karlskoga.

I Högsjötrakten blev Anna bofast hos Anders Andersson i Stubbgölsstugan.

Anders Andersson var född i Regna och var sedan länge änkling. Han var till professionen svarvare och hade en liten svarveriverkstad bakom Stubbgölsstugan där han ofta höll till om dagarna. Och där han bl. a. tillverkade spinnrockar. I dagligt tal kallades Anders "Myrn", förmodligen därför att han var född vid Myrtorpet i Regna, en gård som han senare i livet kom att överta. Här vid Myrtorpet gifter sig Anders och får fyra söner innan han lämnar torpet 1839.

”Myrn” var en herre med ett äventyrligt förflutet. Till honom kom Anna 1864 som hushållerska och blev kvar där till den 20 oktober 1866, då hon flyttar över till Lillängsstugan i Hvitån i samband med att Anders Andersson försvinner från trakten. Sannolikt är det efter denne Anders Andersson som hon fick namnet Myr-Anna.

Lillängsstugan innehöll bara ett rum och en liten farstu. Sedan Anna flyttat därifrån 1893 revs stugan. Timret återanvändes när man byggde en bod vid Hardemon. Från Lillängsstugan flyttar Anna till Nylund och tar tjänst som hushållerska åt skomakare Lars Larsson, mera känd som Lasse Celsing.

Myr-Anna var liten, tjock och rultig, brunhyad och karg, grov i rösten. En korpulent och morsk kvinna, som verkligen kunde visa humör om så behövdes. Annars var hon mycket godmodig och hjälpsam.

Anna brukade ha ett huckle på huvudet och en schal om axlarna då hon var ute och gick. På äldre dagar också alltid försedd med en käpp.

Den robusta Anna var flitig som en myra och utnyttjade varje tillfälle att dra sitt strå till hemmet. Sommartid plockade hon bär som hon sedan sålde. Då det inte var bärtid gick hon omkring i skogarna vid Hvitån och samlade lummerrevor som hon tog med hem till Nylund. Där tillverkade hon kvastar av lummern. När hon fått ihop tillräckligt antal kvastar, tog Anna med dem till Högsjö, där hon sålde dem. För pengarna köpte hon matvaror och annat som behövdes i hushållet.

Då Anna vandrade på landsvägarna hade hon ofta en strumpa som hon stickade flitigt på. Vid sina besök i Högsjö, dit hon gick för att sälja och köpa eller besöka sonen, gick hon ofta och stickade på sin strumpa.

Anna Helena var en arbetets kvinna, sedan barndomen van att slita och fara illa. Livet var för henne ingen dans på rosor. En elak och brutal fosterfar hade hon som liten och när barnen kom fick hon uppleva den ensamma moderns roll i en kärleklös värld. Men hon gav aldrig upp. Hon kämpade sig igenom svårigheterna med höguret huvud. Den 2 februari 1913 var hon färdig med detta livet och dog vid Nylund.

Källa: Katrineholms-Kuriren 1963

Karl Edvin Larsson

Karl Edvin Larsson, född 1891 vid Högsjö gård. Föräldrarna flyttade till Marsjö där Karl Edvin gick i skolan. Efter att ha varit bosatta vid Abrahamstorp och Sliparbol flyttade föräldrarna till Högsjö bruk 1904.

Karl Edvin började som ung pojke hos Schullström & Sjöström. Till en början var han lappare men blev så småningom spinnare. I precis 60 år var han anställd på företaget.

Det fackliga arbetet har alltid intresserat Karl Edvin. Han var med då Textils avd 74 bildades år 1908. 1972 blev det ett samgående med Beklädnadsarbetareförbundet och därmed upphörde Textils avd 74. Ända till hopslagningen var Karl Edvin trogen sitt gamla fackförbund, alltså i 64 år.

Första åren bedrevs det inte bara fackligt arbete utan i lika hög grad politisk agitation. I 17 år var Karl Edvin uppboordsman i fackföreningen.

I yngre dagar var fiske ett av Karl Edvins stora intresse. Det intresset fick han mer eller mindre lägga på hyllan då han blev husägare. Spänsten i kroppen behöll Karl Edvin genom flitiga promenader. Träsniderier hörde också till hans intressen och många alster åstadkom han under sin livstid. Mot slutet blev det mest smörknivar.

Källa: Katrineholms-Kuriren 1 april 1971

Arvid Fredriksson

Vi Bisstorp i Högsjö föddes Arvid Fredriksson 1890. Hans far hette Olof Fredriksson och var ladugårdsförmän.

Vid fjorton års ålder började Arvid på fabriken i Högsjö år 1904. I 53 år, fram till 1962 var han företaget trogen. Hela tiden arbetade han som vävare.

Redan som 16–17-åring fångades han av det politiska arbetet. Han kämpade som agitator och diskuterade gärna fackliga frågor. Att arbeta som agitator var ofta förenat med viss fara. Det hände att Arvid blev hotad med knölpåkar ute i bygderna. I Vingåker träffade Arvid Kata Dahlström och Per Albin, i Katrineholm Hjalmar Branting och i Flen Hinke Berggren fast den siste var han inte så imponerad av, då åsikterna skilde sig för mycket. Naturligtvis lyssnade han också till Olof Palme när han bevistade Högsjö.

Arvid hade många fritidsintressen. Prosten Gunnar Vall ledde in Fredriksson på den andliga banan. Han var medlem i kyrkobrodererna i Vingåker och bevistade gärna kyrkor och gudstjänster.

Även musikaliskt hade Arvid ett stort intresse. Han sjöng i Pensionärernas sång- och musikförening i Vingåker. Så hade han en specialitet också. Han spelade snatterpinnar. 1971 medverkade han i ett TV-program och fick visa upp sina färdigheter. Sin musikaliska storhetstid inträffade redan omkring år 1900.

Då spelade han på dansbanor med orkestrar som kompletterade hans snatterpinnar med dragspel och fiol.

Friluftslivet har Arvid ägnat sig åt med stort intresse. Studerade gärna djuren i skog och mark. For gärna iväg på mopeden för att plocka bär och svamp. Fotboll var ytterligare ett intresse. Åkte gärna iväg till Stockholm för att se landskamper. Teater låg också Arvid varmt om hjärtat, speciellt operetter.

Källa: Katrineholms-Kuriren 30 september 1971

Helmer Axelsson

Högsjös meste biografmaskinist är utan tvekan Helmer Axelsson. Ungefär 4000-5000 filmer har Helmer kört under sin tid. Filmmaskinistarbetet i Högsjö började han med redan år 1927.

Premiärkörde film gjorde han dock redan år 1918 då han tjänstgjorde som filmförevisare i Salbacka skola i Lännäs. Helmer blev fascinerad av tekniken och de rörliga bilderna och det var detta som gjorde att han åtog sig att bli biomaskinist i Högsjö. När ljudfilmen kom fick han utlopp för sitt tekniska intresse och kunnande och såg till att föreställningarna fungerade perfekt. I alla år efter 1918 har han oavbrutet visat Högsjöborna filmer, med undantag för beredskapstid och under krigsåren.

Den första projektorn i Högsjö fick han dra för hand. Den hade öppen låga, kalkljus, öppet filmhjul och brandrisken var stor. Trångt och besvärligt var det i det mycket lilla maskinrummet.

Inte någon gång under alla 44 år som filmmaskinist var Helmer frånvarande från sitt uppdrag. Inte ens den gången han hade 40 graders feber. Inget stoppade Helmer!

Vad tyckte då Helmer om de filmer han körde? Det hade han inte kunnat uttala sig om för han såg inte en enda av dem. Inte heller filmer på TV såg han.

Den 29 september 1971 körde Helmer sin sista film, en vilda västernfilm med namnet "Mannen med de genomskjutna händerna". Inte heller den såg Helmer.

Källa: Katrineholms-Kuriren 30 september 1971

Bild: Katrineholms-Kuriren

Ivar Larsson

Ivar Larsson föddes i Sandviken 1912 och tog i unga år anställning vid järnverket där som avsynare.

Efter Sandviken blev det Skultuna där Ivar arbetade som lantarbetare i några år innan han sadlade om och blev innehavare av kaféörelsen Täppan utanför Nyköping.

Sin näring har Ivar också haft från Läggesta värdshus och caféet Trekanten i Mariefred.

Till Högsjö kom Ivar Larsson med fru och tog ett nyinrett värdshus- den gamla Konsumbutiken -i besittning.

Värdshuset blev mycket populärt. Långa köer, speciellt till de mycket välbesökta söndagsmiddagarna. Paret Larsson var mycket omtyckta som krögarpar. De var aldrig omöjliga när man ville boka mat och lokal även om det egentligen var stängt.

Någon gång då och då tog sig Ivar och hans fru ledigt. Då åkte de gärna till sin stuga i Linsell i Härjedalen där Ivar fick utlopp för sitt intresse fiske intresse fiske. Stundom ägnade sig Ivar också åt jakt som var hans andra stora intresse.

Hjalmar Wallin

Hjalmar Wallin fotograferad
på sin 70-årsdag den
9 januari 1961.

Foto: Regna Hembygdsförening

Längst västerut i Västra Vingåker vid vägen Högsjö - Breven alldeles vid kommun/länsgränsen ligger den lilla fastigheten Stensätter. Många är de Högsjö- och Brevenbor som förr i tiden köpte sina skor här. I huset bodde nämligen Hjalmar Wallin och han såg till att tillverka och sälja skor till bygdens befolkning.

Wallins far kom till Svarttorp 1889. Han var skomakare och hade sex-sju anställda gesäller. De flesta av dem var vandrande sådana och tyvärr ofta mer eller mindre försupna. Med den egna familjens medlemmar var det oftast 15 personer i stugan. Wallin d. ä. var bruksskomakare på Bystagodset, vilket betydde att han var fri från konkurrenter. I gengäld måste han i första hand utföra arbeten åt godset. I stugan fanns då, omkring 1885 – 1887, en liten speceriaffär som senare blev skobutik. I speceriaffären stannade vägförare för att köpa snus, kaffe och socker. Där tillhandahölls även en "färdknäpp" för den som så önskade.

Vid Svarttorp föddes Hjalmar Wallin 1891. Han lärde sig skomakaryrket av sin far och övertog skomakeriet och skoaffären efter denne. Eftersom de fabriksgjorda skorna kom mer och mer blev skomakeriet med tiden en hobby. Hjalmar Wallin etablerade sig i stället som skrivare åt

folkskollärare Eriksson i Brevens bruk som drev en liten auktionsrörelse varpå Wallin kom i kontakt med den sortens rörelse och drev så småningom en egen auktionsrörelse. Han anlätades också mycket av folk i bygden vid boutredningar och för upprättande av deklARATIONER.

1945 blev han nämndeman. Under några år tillhörde han kommunalfullmäktige och taxeringsnämnden liksom att han var ledamot av "polisstyret".

Redan som 17-åring blev han IOGT:are. Sedan unga år var han socialdemokrat och förblev det hela livet. Han var aldrig politiskt verksam, inte ens intresserad. Sina offentliga engagemang fick han främst genom sina personliga egenskaper och kunnigheter.

Hjalmar Wallin dog den 14 juli 1972

Hellbergsmora

Hellbergsbyggningen, ett välkänt begrepp åtminstone för den äldre generationen Högsjöbor, har fått sitt namn av Maja- Stina Hellberg. Själva huset fanns långt innan Maja-Stina föddes. Om huset från början kallades för något speciell innan Maja-Stina flyttade in här, är inte bekant. Den ursprungliga byggnaden uppfördes 1776 och hade bara en våning. 1898 tillkom ytterligare en våning. I huset fanns lägenheter om ett rum och kök eller enkelrum. Många är de Högsjöbor som hyrde sin första lägenhet i detta hus. Det revs 1964.

Pigan Maja-Stina Olsdotter föddes 1819. Födelseorten var Bysta. Så träffade hon och gifte sig med Carl Petter Hellberg, född 1795. Han var son till manufaktursmeden Jonas Hellberg från Boo född 1761 men verksam vid Högsjö bruk. Carl Petter var eldvakt men drabbades av benröta och blev gratualist. Idag skulle vi säga sjukpensionär.

Maja-Stina var 24 år yngre än Carl Petter och överlevde honom i många år. I sin lägenhet i Hellbergsbyggningen bedrev hon bageri och matservering. Hon hade även rum för resande. Hon var en driftig kvinna med andra ord. På sin tid en profil i samhället, även om ingen idag minns henne personligen.

Hellbergsmora, Maja-Stina flyttade till Arvika, närmare barnen, år 1915. Hon blev närmare 100 år.

Källa: Ivar Engberg Herrgården och hammaren i Högsjö
HKMF Högsjö idag.

Gustaf Nilsson

Gustaf Nilsson föddes den 7 april 1872 i Norra Fågelås i Västergötland. Som 12-åring tog han tjänst som trädgårdsdräng hos prosten i Fågelås. När Gustaf var 16 år hände en olycka. På nyårsaftonen fastnade han i en snödriva och förstörde sin höft. Hela livet hade Gustaf besvär av sin höft.

Gustaf Nilsson fortsatte sin trädgårdsbana och kom till Almnäs, Haga i Stockholm och därefter vid Isakssons plantskola i Nyköping. Efter dessa platser kom han till den kände danske trädgårdsmästaren J. A. Wolf i Göteborg. Efter några lärorika år där, var han trädgårdsmästare i Göteborg, Kastellgården och Tofta gård, Marstrand.

I början av 1800-talet kom Gustaf Nilsson till Högsjö gård och var trädgårdsmästare där i 40 år när han år 1947 drog sig tillbaka och sonen Erik övertog trädgården.

Under sin Högsjötid blev Gustaf Nilsson riksbekant genom sina liljekonvaljodlingar. När odlingen blommade som mest kunde han producera ca 400,000 liljekonvaljer per år vid Högsjö.

Inom trädgårdsmästarnas organisationer var Gustaf Nilsson verksam. I 22 år var han ordförande i länsavdelningen av SKTF. Dessutom var han ordförande i propagandaföreningen för trädgårdsmästarna i västra Sörmland och var hedersledamot i Gartnersällskapet. Gustaf Nilsson tilldelades Patriotiska sällskapets medalj för sina förtjänster inom trädgårdsodlingen.

Utgivare av denna skrift:

Högsjö Kulturmiljöförening
Skolgatan 20 640 10 Högsjö

Kontakt tfn 070 679 52 73

Hogsjo.kultur@telia.com

www.hembygd.se/hogsjo